

Pregledni rad

UDK 811.163.42'282 : 373.24 Podravina (497.5)

Primljeno 2019-04-27

Prihvaćeno za tisak 2019-11-28

GOVORI PODRAVSKOGA DIJALEKTA – PROJEKTN AKTIVNOST U DJEČJIM VRTIĆIMA

Mirna Mehkek, Gola

Sažetak

Hrvatski jezik ima tri narječja – štokavsko, kajkavsko i čakavsko. Kajkavski govori, kao i svi drugi govori, dinamičan su jezični fenomen, u trajnom su mijenjanju. U današnje vrijeme, između ostaloga i utjecajem standarda, dijalektne se jezične karakteristike mijenjaju ili gube. Ipak, kajkavski govor traje u živoj komunikaciji, djeca ga usvajaju kao prvi jezik, a polaskom u vrtić i u školu sustavno se susreću s hrvatskim standardom. Koliko su djeca u kajkavskom govornom prostoru svjesna posebnosti svoga kajkavskoga govora i njegova odnosa prema standardnom hrvatskom jeziku, htjelo se provjeriti projektnom aktivnošću u trima dječjim vrtićima u Podravini.

Projekt je način učenja povezan sa životom, te učenja koje se temelji na postavljanju pitanja, traženju odgovora i rješavanju problema. To je učenje u koje su sudionici integrirani cijelim svojim bićem i daju najbolje rezultate.

U ovom je radu opisana projektna aktivnost s temom podravske kajkavske govora. Projektna je aktivnost provedena početkom 2018. godine u dječjim vrtićima u Podravini, točnije u Drnju, Goli i Ždali. U projektnoj je aktivnosti sudjelovalo tridesetak djece iz tih triju vrtića. U radu su predstavljeni kajkavsko narječje i govori podravskoga dijalekta, opisan je projekt, provedena projektna aktivnost i njezin cilj, uzorak ispitanika, instrumenti, postupak te rezultati projektne aktivnosti. Iz analize rezultata proizlazi da se ispitanici vrtičke dobi u Drnju podjednako koriste hrvatskim standardnim jezikom kao i dijalektom, dok se u Goli pretežno koriste dijalektom, za razliku od Ždala gdje se većina djece pretežno koristi standardom.

Ključne riječi: kajkavsko narječje; podravski govori; projekt u dječjem vrtiću

1. UVOD

Prema Menac-Mihalić i Celinić (2012), hrvatski jezik uz standardnu dimenziju, sadrži dijalektnu (i dijalektološku) dimenziju. Ona je vidljiva u teren-

skom rasprostranju, koje je složeno i bogato. Standardni se jezik opisuje u mnogim jezičnim priručnicima – rječnicima, pravopisima i gramatikama, dok su mjesni govori rjeđe zapisani.

Podravski govor, o kojemu se govori u radu, zapisivao je Ivan Večnaj–Tišlarov u knjizi *Poslovice, izreke i zagonetke iz Prekodravlja*, te u knjizi pjesama *Prekodravje tak popeva* te, uz pomoć dr. sc. Mije Lončarića, u *Rječniku Gole*. Kajkavsko je narječje jedno od triju hrvatskih narječja koje još uvijek dobro čuva stare jezične osobine.

Ipak, kao i svi govori, i kajkavski se govori mijenjaju s vremenom. Neke se osobine gube, a na njihovo mjesto dolaze druge. Promjene su sastavni dio svakog jezika kao komunikacijskog fenomena, a u današnjem umreženom načinu života one su izraženije nego prije. Upravo se na govoru djece to može dobro uočiti. Iako usvajaju govor primarne zajednice, govornici hrvatskoga jezika, u pravilu, koji od mjesnih govora nekoga narječja usvajaju pod jakim utjecajem standardnoga hrvatskoga jezika s kojim se susreću u medijima i u široj okolini, prvenstveno u vrtićima. Međujezično polje (Pavličević-Franić, 2006) koje se pritom stvara u svijesti govornika, područje je isprepletanja i međuutjecaja elemenata iz jednoga i drugoga sustava – iz kajkavskoga narječja i standardnoga hrvatskoga jezika.

U ovom se radu prikazuju rezultati projektne aktivnosti provedene početkom 2018. godine u dječjim vrtićima u Podravini (u Drnju, Goli i Ždali). Ti su vrtići odabrani jer je cilj ove projektne aktivnosti bio istražiti u kolikoj se mjeri djeca iz navedenih mjesta koriste svojim kajkavskim govorom i razumiju li pojedine manje frekventne lekseme iz toga govora.

Rad je strukturiran na način da se čitatelj najprije upoznaje sa značajkama kajkavskoga narječja i podravskih dijalekata. Zatim su prikazani tijekom projektne aktivnosti provedene na podravskim vrtićima i rezultati koje je ona postigla, a na osnovi kojih se može zaključivati o dječjem izražavanju dijalektom i o razumijevanju pojedinih dijalektnih leksema.

2. O KAJKAVSKOM NARJEČJU I O MOGUĆNOSTIMA NJEGOVA PREDSTAVLJANJA DJECI PREDŠKOLSKE DOBI

Prema Lončariću (2005), kajkavsko narječje jedno je od triju narječja hrvatskoga jezika, nazvano prema upitnoj zamjenici *kaj*. O kajkavštini kao formiranoj jezičnoj dijatopijskoj jedinici može se govoriti od desetog stoljeća, kada se ona izdvojila od zapadnoga južnoslavenskoga prajezika, otprilike kada i slovenski jezik, a ostala je u njegovu istočnu dijelu, kao dio srednjojužnoslavenskog jezika. Moguće ju je prepoznati već u prvim zapisima iz 12. stoljeća, a dublja

rasprava o njoj počinje u 17. stoljeću. Tada nastaju prva i najznačajnija kajkavska leksikografska djela, koja su dvojake naravi: ona pridonose stvaranju kajkavskoga književnog jezika te su također takvi rječnici svojevrsni dijalektološki priručnici.

2.1. Prostiranje kajkavskoga narječja danas

Prema Lončariću (2005), kajkavština prostorno zauzima sjeverozapadni dio Hrvatske i Gorski kotar, do granice sa Slovenijom i slovenskim jezikom na zapadu. Južno od kajkavskoga narječja prostire se čakavsko, a istočno i jugoistočno od kajkavskoga prostire se štokavsko narječje. Kajkavština se nalazi u međurječju Save i Drave – na sjevernoj strani Drave polazi od Virovitice te prema jugu ide do ušća Une u Savu. Ta granica nije ravna, štokavština ulazi na sjeverozapad kajkavskoga područja te se širi kod Bjelovara, a zauzima i okolicu Čazme te jugoistok i jugozapad Koprivnice. Kod Karlovca i Ozlja kajkavsko se područje širi južno od Kupe. Na sjeveru kajkavština prelazi Muru, pa tako kajkavskih govora ima u Mađarskoj preko Drave, u visini Koprivnice i Virovitice među mađarskim podravskim Hrvatima.

2.2. Općenito o podravskim dijalektima

Prema Maresić (2011), podravski kajkavski dijalekt na rubu je kajkavskoga narječja – na sjeveroistoku kajkavskoga područja (Botovo, Drnje, Sigetec, Novigrad Podravski, Molve, Virje, Đurđevac, Miholjanec, Podravske Sesvete), a pripadaju mu i govori u Prekodravlju (Novačka, Otočka, Gola, Gotalovo), osim Ždale. U Ždali se stanovništvo djelomice služi ili se služilo podravskokajkavskim tipom govora te mađarskim jezikom.

Ždala se nalazi na samoj mađarskoj granici. Starijem je stanovništvu materinski jezik bio mađarski, a hrvatski su počeli učiti u školi. Današnja mladež zna pokoju mađarsku riječ, no njima je materinski hrvatski te, iako su samo nekoliko kilometara udaljeni od Gole i Repaša gdje je dijalekt kajkavski, žitelji Ždale služe se hrvatskim standardnim jezikom.

Maresić (2011) je izdvojila mjesta Peteranec, Torčec i Hlebine te navela da ona pripadaju drugim kajkavskim dijalektnim tipovima, što možemo povezati s doseljavanjem i podrijetlom stanovništva. Ona također navodi dva bitna obilježja po kojima se podravski dijalekt izdvaja u kajkavskome narječju, hrvatskom i drugim slavenskim jezicima, a to su: ograničenje naglasaka na posljednja dva sloga riječi ili naglasne cjeline te ukidanje intonacijske fonološke opreke. „Naglasak je u cijelome podravskom dijalektu uvijek na pretposljednemu slogu riječi, ako je posljednji kratak (*prīmāti, vdāvāti*). Ako je posljednji slog dug, naglasak je obvezno na njemu (G *ženê/ženê, I ženôm*)“ (Maresić, 2011, str. 453).

Mnogo se jezikoslovaca bavilo kajkavštinom: opisivali su njezine govore i dijalekte, analizirali stariju i noviju kajkavsku književnost te tako dokazali pripadnost hrvatskom jeziku i hrvatskoj književnosti.

Prema Lončariću (2005), Ivšić je podijelio kajkavske govore u tri skupine – I. (konzervativna) koja uključuje sljedeće dijalekte: *središnjozagorski, samoborski, varaždinsko-ludbreški, međimurski, gornjosutlanski, plješivičkoprigorski*), III. (mlađa, revolucionarna) u koju ubrajamo *turopoljski* i *vukomeričko-pokupski* dijalekt i IV. (mlađa, revolucionarna) koja uključuje: *sjevernomoslavački, gornjolonjski, glogovničko-bilogorski* te (*virovsko*)*podravski* dijalekt, a pokajkavljeni čakavski govori čine II. skupinu (*donjosutlanski* dijalekt), uz to da goranske govore taj autor ne uzima u obzir.

2.3. Zašto poučavati o kajkavskomu narječju u vrtićima i školama?

Turza-Bogdan (2013) smatra da uključivanje materinskoga govora u odgojno-obrazovni proces ima svoje razloge od početka do završetka školovanja. Vlastito se narječje ne smije zaboraviti i odbaciti, nego bi trebalo postati sastavni dio ličnosti odgojene i obrazovane djece. Takvo učenje ne nudi samo tekstove, već pokušava ponuditi pristup djetetu koje se služi idiomom kako bi se razvilo u potpunu višejezičnu osobu. Odgojiteljima i učiteljima treba poticaj za poučavanje jer su baš oni odgovorni za odgoj i obrazovanje djece.

Težak (1997) govori da dijalekti prethode jezičnoj standardizaciji jer s pojavom pisma pojedini dijalekti, samostalno ili udruženi s drugima, postaju standardnim jezikom. Oni postupno razvijaju i obogaćuju književni jezik. Intervjui, reportaže, radijske emisije, televizijske emisije i mnoga književna djela obogaćuju se dijalektima. Djeca se najlakše i najtočnije izražavaju na poznatom idiomu. Izražavanjem na poznatom jeziku djeca stječu sigurnost u komuniciranju pa lakše usvajaju književni jezik. Pavličević-Franić (2006) smatra da učenjem dvaju jezičnih sustava istovremeno dolazi do boljeg razvijanja svakoga od njih jer jedan sustav pomaže drugom i obratno. Upravo je zato što put do standarda ide preko dijalekata važno poučavati o narječjima u vrtićima i školama.

Vignjević (2012) objašnjava da su dijalekti prisutni u svakodnevnoj govornoj komunikaciji, kako na osobnoj, tako i na javnoj razini. Oni su sredstvo iskazivanja pripadnosti određenom prostoru te je zato važno istaknuti njihovu komunikacijsku ulogu. Školsko okruženje ima povećati utjecaj pri formiranju stavova i izgradnji osobnosti, pa se zato škola, ali i vrtić, moraju uključiti u promicanje pozitivnih stavova o dijalektima. Jedino je obrazovanjem moguće mijenjati predrasude i zablude o dijalektima i promicati pozitivne stavove o narječju. Dijete već u ranoj dobi sluša i usvaja govor okoline. Polaskom u vrtić i školu dolazi do isprepletanja

zavičajnoga govora sa standardnim jezikom, ali i sa stranim jezikom. Ukoliko se u vrtiću i školi ne potiče poučavanje i njegovanje lokalnoga govora, dolazi do nesigurnosti i dokidanja komunikacije.

Prema Lončarić (1990) jačanje građanskog etnocentrizma dovelo je do preziranja i smanjivanja vrijednosti dijalekta pa se posljedično javlja izrugivanje „seljačkomu“ dijalektu, zavičajnoj kulturi i općenito posebnosti takvih krajeva. Zapravo bi zavičajni govor trebao biti iskorišten kao polazište za učenje standardnoga, ali i stranog jezika. Da bismo to ostvarili, potrebno je imati ne samo određenu aparaturu, sredstva i metodičke putove, već i svijest o tome da borbom protiv dijalektizma radimo „medvjedu uslugu“ učenju standardnog jezika. Problem se javlja kada dijete tek počinje učiti standardni jezik te ga još ne zna, a govori li dijalektom ispravlja mu se svaka riječ. Pretpostavka je kako će dijete u strahu od osuđivanja tada prestati govoriti dijalektom. Dijalekt djeci zapravo omogućuje da se sami pokušaju izraziti jer je zavičajni govor po prirodi takav da je bliži svakoj osobi te je za njegovo korištenje potrebno manje hrabrosti i znanja u gramatici.

3. PROJEKTNA AKTIVNOST O KAJKAVSKOM GOVORU U TRIMA DJEČJIM VRTIĆIMA

3.1. *Povijest projektnog poučavanja*

Prema Petrović-Sočo (2009), učenje projektom veže se uz ime Johna Deweya koji početkom 20. stoljeća naglašava veliku ulogu iskustva, refleksije i interakcije za učenje. On također upozorava na neopravdanu podijeljenost takozvanog apstraktnoga i iskustvenog znanja. Njegove je ideje dalje razradio William Kilpatrick koji je naglašavao da je izravno angažiranje djeteta u projektu od životne važnosti. Prema njegovu shvaćanju projekt bi se trebao odvijati u okviru postavljanja cilja, planiranja (formuliranja osnovnih ideja i vrsta aktivnosti), ostvarenja tih aktivnosti te valorizacije. Iz toga proizlazi da je projekt cjelovito učenje povezano sa životom, učenje koje se temelji na postavljanju pitanja, traženju odgovora i rješavanju problema.

Projektno se poučavanje poslije Williama Kilpatricka nije dugo održalo. Ponovno se aktualiziralo tek u posljednjih dvadesetak godina na temelju teorija Vigotskog, Brunera i Schona. Danas je poučavanje projektom dio uobičajene odgojno-obrazovne prakse, a s njima i spoznaja da odgojno-obrazovna institucija više nije „hrana saznanja“, već „radionica znanja“.

3.2. Poučavanje projektom

Prema Čudina-Obradović i Brajković (2009), projekt je oblik integriranog poučavanja te je sličan tematskom poučavanju. No, u projektu je izrazito važna aktivnost djeteta. Zato se poučavanje projektom planira oko stvaranja, provođenja i završavanja rada te je ono određeno vremenom i sadržajem. Prilikom poučavanja projektom djeci se daje sloboda i inicijativa. Djeca mogu samostalno doprinijeti izboru teme, načinu rada te načinu prezentiranja rezultata. “Projekt potiče marljivost, suradničko učenje, kreativnost i učenje iz vlastitog iskustva koje rezultira završnim proizvodom.” (Čudina-Obradović, Brajković, 2009, str. 51).

Rezultati projekta mogu se, prema navedenim autoricama, izložiti na različite načine. Moguće je pripremiti sažetak rada i rezultata, slikovnicu, crteže, pjesmu, dramsku izvedbu i sl. Sve što odaberemo kao prezentaciju projekta mora biti poticaj za raspravu odgojitelja/učitelja i djece. Nakon rasprave zajedno s djecom provjerava se vrijednost naučenoga. Takva rasprava, refleksija i evaluacija projekta kod djece stvaraju naviku procjenjivanja vlastitog rada te osjećaj unutarnjeg zadovoljstva koji proizlazi iz vlastitog doživljaja uspjeha.

U projektu veliku važnost ima i komunikacija s roditeljima. Često se i oni uključuju u projektne aktivnosti. Prema Jurčević Lozančić (2016) u razmatranju kvalitetne odgojne prakse ističe se važnost empirijskog slušanja koje pomaže roditeljima da čuju i prepoznaju osjećaje koji su često skriveni u djetetu i iza njegovih riječi te važnost osobnog dijaloga, razgovora o sebi i svojim osjećajima. Takva komunikacija usmjerena je na različite budućnosti, a ne samo na propitivanje prošlosti.

Važnost projekta je i u praćenju djeteta. Prema Turković (1996) praćenje rada i postignuća djece omogućuje evidentiranje djetetovih aktivnosti, ispravak negativnih i poticanje pozitivnih iskustava te pružanje pomoći u djetetovu radu. Provjeravanjem se pak utvrđuje ostvarenost zadataka te se na osnovi provjeravanja bilježi uspjeh projekta.

Prema Topolovčan, Rajić i Matijević (2017), John Dewey naglasio je potrebu za sustavnim praćenjem djeteta, promatranjem i bilježenjem opažanja. Kreirao je kurikulum koji se zasnivao na interesima djece, kurikulum koji u središtu sadrži dijete i njegov interes. Budući da odgojitelji i učitelji odlučuju koja će iskustva djeca proživljavati, oni moraju imati znanje o djetetu kao individui te planirati projekte koji će zainteresirati i okupirati svako pojedino dijete.

3.3. Prikaz projektne aktivnosti o kajkavskom govoru

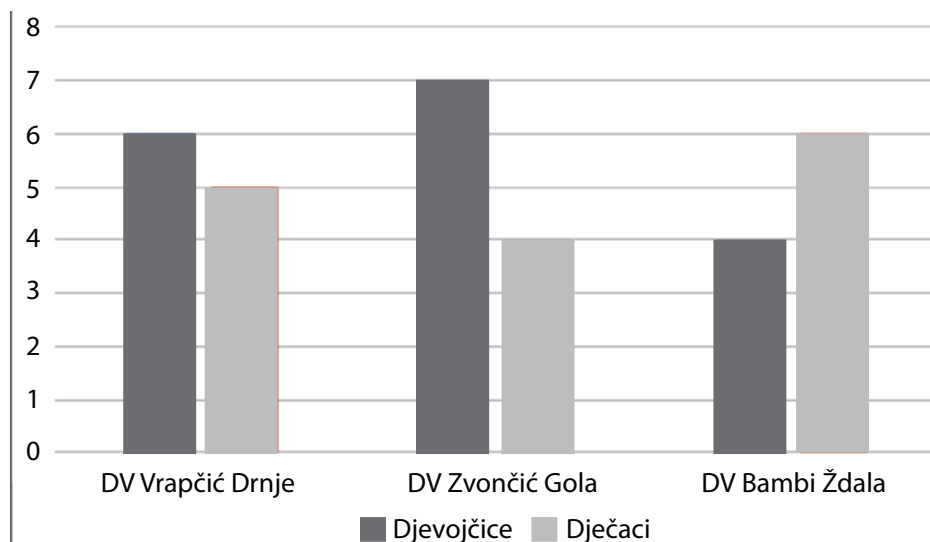
Za potrebe ovog rada projektna aktivnost provedena je tijekom stručno-pedagoške prakse 2018. godine u dječjim vrtićima u Podravini – u DV *Vrapčić*

u Drnju, u DV *Zvončić* u Goli te u DV *Bambi* u Ždali. U trenutku provedbe ove projektne aktivnosti, DV *Zvončić* provodio je projekt “Ptice selice”, u Bambiju se govorilo o narodnoj baštini, a u Drnju je bio aktualan projekt “Domaća kajkavska poezija”. Navedene vrtiče pohađaju djeca iz Drnja, Torčeca, Botova, Gotalova, Novačke, Otočke, Gole i Ždale. Govori navedenih mjesta pripadaju kajkavskom narječju i (virovsko)podravskom dijalektu, osim Ždale gdje se, kao što je spomenuto ranije, koristi hrvatski standardni te mađarski jezik. Projektna aktivnost na temu kajkavskoga govora sadržajem se dobro uklopila u projekte koji su u vrtićima bili u tijeku.

3.4. Cilj, sudionici i tijekom projektne aktivnosti

Cilj je ove projektne aktivnosti bio prikazati djeci različitost mjesnih govora podravskoga dijalekta kajkavskog narječja te provjeriti dječje poznavanje dijalekta i korištenje njime. Također, ovom se projektnom aktivnošću željelo obogatiti vokabular i djecu uputiti u vrijednost i važnost zavičajnoga govora.

U projektnoj je aktivnosti sudjelovalo tridesetak djece iz triju vrtića. U prvom je vrtiću, u Drnju, sudjelovalo pet dječaka i šest djevojčica, u Goli su sudjelovala četiri dječaka i sedam djevojčica, a u Ždali šest dječaka i četiri djevojčice.

Graf 1. Prikaz broja djece koja su sudjelovala u projektu

Na samom početku projektne aktivnosti, prvi je dan djeci u svakom vrtiću recitirana Galovićeve pjesma “Lastavice”. Prema Janaček-Kučinić (1985), ta je

pjesma puna sjećanja iz narodne poezije, puna inventara iz zavičajne kulture te usklađena s pjesnikovima rječnikom. Panonski i mediteranski elementi omogućuju pjesniku da istakne nedostižnost u raznim životnim situacijama. Pjesma se i tomom uklapala u projekte provedene u vrtićima, kako u onaj o pticama selicama, tako i u onaj o zavičajnoj poeziji.

Ta je pjesma odabrana prvenstveno zato što je pisana na kajkavskom narječju te je tematski bliska djeci. Razumijevanje pjesme na kraju se provjerilo razgovorom te tako što je djeci bilo zadano da nacrtaju crtež po sjećanju na pjesmu, a koji će ih kasnije asocirati na pjesmu.

Nakon recitacije pjesme s djecom se razgovaralo o njoj i na taj se način provjerilo razumijevanje. Razgovaralo se o značenju pojedinih riječi, objašnjavale su se nepoznate riječi te se govorilo o različitosti jezika kojim je pisana pjesma i jezika kojim se djeca koriste. Djeca su pokušala izreći pjesmu svojim riječima, prepjevati pjesmu sebi bliskim izrazom.

Sljedeći je dan pripremljena narodna nošnja podravskoga kraja. Djeca su trebala imenovati pojedine elemente nošnje, a u svakom smo vrtiću dobili različite odgovore – u Drnju se za pregaču reklo *fertun*, za maramu *rubac*, a za podsuknju *podasuknja*. U Goli se za iste predmete reklo *frtun*, *robec* i *podasuknjenka*, a u Ždali smo imali *fertun*, *maramu* i *podasuknju*.

U Drnju je u projektu sudjelovala gošća – umirovljena učiteljica hrvatskoga jezika i razredne nastave, gospođa koja je izvorna govornica podravskoga dijalekta i radi na prikupljanju jezičnoga umjetničkog stvaralaštva - Nevenka Petrić. Njezin je dolazak u vrtićku skupinu imao sljedeće ciljeve:

a) Odgojni ciljevi: osvijestiti značenje kajkavskog narječja kao svoga materinskoga govora te značenje kajkavskoga u kulturi svoje domovine.

b) Obrazovni ciljevi: razvijanje mišljenja i zaključivanja, shvaćanje razlike u govorima (kajkavskom i standardnom hrvatskomu) na izgovornoj i značenjskoj razini.

Gošća je razgovarala s djecom, a koristila se i aplikacijama te knjigama. U nastavku rada slijedi transkripcija razgovora djece i gdje. N. P.

3.4.1. Rezultati projektne aktivnosti – prijepis dječjega govora

*N. P.: Kaj je kajkavski?

*DJE: Hrvatski jezik!

*N. P.: Ali što znači kajkavski? Kakav je to jezik?

*SOF: Hrvatski u *Kajkavskoj*. Tak se govori u Torčecu, no u Kutini ne.

*N. P.: Jel vi pitate “kaj”? Kaj si rekel? Kaj si mi dal? Što zna kaj je to kaj?

*KAR: Ja znam. Ono dok nekaj ne znaš pa pitaš kaj.

*N. P.: A bi mogli brojalicu „Išo medo u dućan“ reći na kajkavskom? Kak bi rekli?

*SVI: Išel medo u dućan, neje rekel dober den. Ajde medo nazaj vun, nesi rekel dober den.

*N. P.: To se zove kajkavski govor ili kajkavsko narječje. Ste čuli za to? Denes se bumo tak spominjali. Samo govorite onak kak govore vaši stari doma. Imate stare dede i bake?

*SOF: Moja baka ne govori kaj. Ona živi u Kutini. Ja živim u Torčecu.

*ELL: Moja baka je z Gole i stalno govori kaj.

*N. P.: Dobro, sad bum vam pokazivala slike, a vi mi bute rekli kaj je to. Kaj je ovo? (*jastuci-vankuši*)

*LEA: Jastuki

*N. P.: Kak bi rekle vaše bake doma? Niko ne zna? Neste nigdar čuli reč *vankuš*? Dakle, doma bi vaše stare bake rekle da so to vankuši. Si bote zapamtili? I ve vam bom rekla jednu zagonetku, slušajte: Četiri vuha, dva trbuha. Kaj je to?

*KAR: Jastuci!

*SOF: Vankuš!

*N. P.: Baš pitajte doma tatu i mamu jel znajo to. A slušajte ovo: Razijava se a nema zobe. Kaj je to?

*SOF: Škare!

*N. P.: Je, škarje! U vrtiću ili školi bi rekli „Zijeva, ali zube nema“. ## Dobro, a kaj imamo ve na slici? (*Pas – cucek*).

*DJE: Pas! Pes! Doggy! Cucek!

*N. P.: Kajkavski bi rekli cucek, sigurno ste čuli. ## Ajde mi rečite ve kaj je ovo? (*sat-vura*)

*DJE: Sat! Vura!

*N. P.: Tak je, v vrtiću i školi velimo sat, a doma dok se spominjamo velimo vura. Zato pitamo kulko je vur. ## Kaj je ovo? (*kuća-hiža*)

*KAR: Kuća!

*N. P.: A kajkavski?

*DJE: Hiža!

*N. P.: Bravo! Pa vi ste pravi mali kajkavci. A ja mislila da vi ne znate kajkavski. ## Sljedeća slika? (*ptica-ftica*)

*DJE: Papagaj! To je ptica!

*N. P.: Na kajkavski je to ftica! Ima više boji na sebi pa je ona šarana ftica. ## Kaj je ovo dole na slici? (*zavjesa-firanga*)

- *DJE: Zastor! Zestor! Zavjesa!
- *N. P.: Zavjesa ili kajkavski firanga. Ste čuli za to?
- *DJE: Daa, firanga!
- *N. P.: A ovo? To sigurno imate doma, kaj je to? (*tele-beca-telček*)
- *VIK: Imam doma kravu! Mala krava je tele.
- *N. P.: Na kajkavski mi doma velimo telček, a nešče veli i beca. ## Kaj je ovo? (*odjeća-flake-halinje*)
- *DJE: To je roba! Roba koja visi na vešalici.
- *N. P.: Dobro, al vaše jako stare bake bi rekle flake ili halinje. Flake vise na afingeru. To neje naša reč, al ju koristimo. #A kaj bi ovo bilo? (*čarape-štomfi-zokni*).
- *DJE: Čarape! Čarapi!
- *N. P.: A ste čuli za reč štomfi? Kajkavski je štomfi, a ako su kratke, male ovak kak vi imate onda su zokne. # I još mi rečite samo ovo (*ormar-kredenc*)
- *DJE: Kuhinja!
- *N. P.: Ovakov ormar je negda stal v kuhinji, morti ga imate spravljenoga negdi v garaži od zdavnja, zval se kredenc! # Ste si ve zapamtili neke kajkavske reči? Koje su to bile?
- *DJE: Čarape! Ne, štomfi! Vura i hiža! Četri vuha dva trbuha je vankuš!
- *N. P.: Super. Ve mi bote još nekaj malo povedli. Kaj ste denes jeli rano?
- *DJE: Sir sa špekom i čaja i kruh!
- *N. P.: O lepo ste to rekli, „špek“; pravo po domači! Rečite mi još, kaj vi volite doma jesti? Kaj vam je fino?
- *DJE: Riblja pašteta, salata, meso, riža...
- *N. P.: Vidite, za rižu mi kajkavci nemamo svoju reč. Riža je riža. Zato kaj je to strana reč. ## Čez kaj gledimo vun? Kak se veli na kajkavski prozor? ## Valda *oblok*. Reč oblok je došla prek Drave, iz Mađarske. Isto kak i *cukor*. Znete kaj je cukor?
- *ELL: Šećer!
- *N. P.: Bravo ti, ti si mala kajkavka, super.
- *ELL: Jer mi je mama z Gole.
- *N. P.: A ovo sigurno ne znate. Reč „torman“, kaj bi to bilo? Sad je bil Vuzem ili Uskrs, pa se jela šunka, i onda su vaši roditelji i dede i bake naribaldi ono belo kaj je jako luto. To je hren ili torman. I reč „torman“ je došla z Mađarske. Ako znaš kaj je torman i kaj je oblok mam znaš govoriti i mađarski. # Koje je ve godišnje doba?
- *DJE: Proljeće!
- *N. P.: Stara reč koja se pri nam govori za proljeće je protuletje ili pramalet. Te

reči so već nestale, retko što ih govori. Da ne bi sve te reči nestale, vi ste ih ve čuli. Te so reči govorili vaši stari, a vaši roditeli nečo pred vami govoriti. Ali takve reči trebamo čuvati! Kulko čujem, vi više znate engleski nego kajkavski. To je isto lepo, al trebamo očuvati kajkavske reči. # Slušajte ve ovo:

...V trsju popeva, / grozdje dozreva.../ Crn bel.../ Dok večer se zmračí, / on pesmu zavlači, / Drago starinsko, / veselo vinsko: /Crn-bel... crn-bel.../ Jesensko to pesmo / mi čuli vre jesmo / tri večeri tu. / crn-bel... / I znamo, da leto /otišlo je, eto - / Baš kakti vu snu.../ Crn-bel... Crn-bel.../ ## ovo crn-bel vas mora podsetiti na onoga dosadnog kukca kaj vam v travi smeta, on skakavac.

*DJE: Dosadan zrikavac!

*N. P.: Za kraj si bumo ponovili jednu priču. Verujem da znate. Znate one pajceke kaj so si hižu delali? Znate kaj sem ve rekla? Koji su to pajceki? Od čega so bile hiže?

*DJE: Tri praščića! Hiže so bile od slame, drva i cigla!

*N. P.: Bravo. Sad vas bum pofalila lepo. Vi znate i kajkavski i književni. No, treba i kajkavski malo češće govoriti. Ako bute tak govorili, bute znali i kajkavski i književni. ## Ja vas lepo pozdravljam, vi dale poslušajte tete. Ja vas bum došla jenput provjeriti da vidim kak se sečate kajkavskoga!

3.4.2. Rezultati projektne aktivnosti – razumijevanje dijalektnih riječi

Djeci u Drnju prikazano je nekoliko sličica koje prikazuju različite predmete iz svakodnevnog života: *kuća (hiža)*, *ormar (kredenc)*, *čarape (štomfi, zokni)*, *sat (vura)*, *jastuci (vankuši)*, *ptica (ftica)*, *odjeća (halinje, flake)*, *tele (beca, telčok)*, *zavjese (firange)*. Zadatak je bio reći što je na slici te čemu pojedini predmet služi. Odgovori su se bilježili i podijeljeni u dvije skupine – odgovori na standardnom hrvatskom jeziku i odgovori na kajkavskom narječju. Bio je podjednak broj odgovora na standardnom jeziku i na dijalektu.

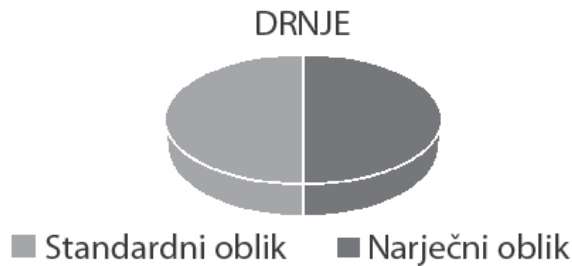
U Goli je projektna aktivnost provedena na razini razgovora – djecu se pitalo o značenju sljedećih riječi: *penezi*, *škrlak*, *hindalka*, *mandala*, *ruška*. Hana (7) za *peneze* govori da su to novci, a ona to zna zato što je to „po vidovski“. David (4) je rekao da je *škrlak* kapa koja ide na glavu, a za *hindalku* govori da je to ono gdje se ljujamo. Patricija (6) nije znala što je *mandala*, pa joj je Hana objasnila da je to marelica. Riječ *ruška* su svi znali, osim Lucasa, te mu je rečeno kako se radi o kruški. Pitalo ih se i za imenovanje prije navedenih slika. Odgovori su bili uglavnom kajkavski, osim djece čiji roditelji ili jedan od roditelja nisu rodnom iz Gole, pa se u obitelji ne govori kajkavski.

U Ždali je odmah nakon recitiranja Galovićeve „Lastavica“ primijećeno da

djeca ne razumiju takav govor. Od desetero djece samo su dvije djevojčice znale reći o čemu se radilo u pjesmi, a one imaju baku ili djeda u Goli (kajkavskom mjestu). Noa je čak nakon pjesme rekao: “Teta, niš’ te nisam razumio.” Doduše, na pitanje što znači *štigel*, većina djece je odgovorila da je to *štagalj*. No, kad se djecu pitalo značenje navedenih slika, odgovori su glasili: *kuća, ormar, čarape, sat, jastuci, ptica, odjeća, telčok, zavjese*. Samo je Rea (6) odgovorila: *hiža, ormar, zokni, vura, vankuši, ptica, odjeća, beca, firanga*. Njezina je majka rodom iz Gole, no živi u Ždali pa se vidi svojevrsna dvojezičnost u govoru (s osobama koje su govornici standardnog jezika, Rea se trudi govoriti standardnim jezikom, dok s osobama govornicima kajkavskog i ona pokušava govoriti kajkavski).

3.4.3. Rezultati projektne aktivnosti – razumijevanje i tumačenje kajkavskih riječi

Provedena je i projektna aktivnost razumijevanja i tumačenja kajkavskih riječi među djecom u Drnju, Goli i Ždali. Izgovarane su kajkavske riječi i od djece se tražilo da te iste riječi objasne na svoj način. Iz *Grafa 1*, vidljivo je kako je kod ispitanika u Drnju zastupljenost standardnih i narječnih oblika pri tumačenju riječi podjednaka, iz *Grafa 2*, je vidljivo kako je u Goli veća zastupljenost narječnih oblika, dok je u Ždali prevladao standardni oblik riječi.

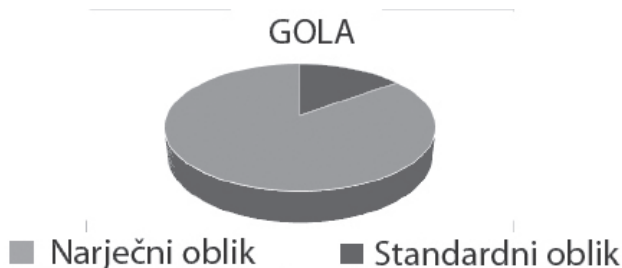

Graf 2. Prikaz rezultata zastupljenosti kajkavskoga narječja i standardnoga hrvatskoga jezika kod ispitanika u Drnju

Razlozi su za to u sociolingvističkim elementima. Drnje su u novije vrijeme naselili stanovnici gradova poput Bjelovara i Kutine. Vidljivo je da se njihova djeca ne služe kajkavskim govorom. Osim toga, sve je više i roditelja kajkavskih govornika koji djecu uče standardnom jeziku i s njima se trude govoriti standardno.

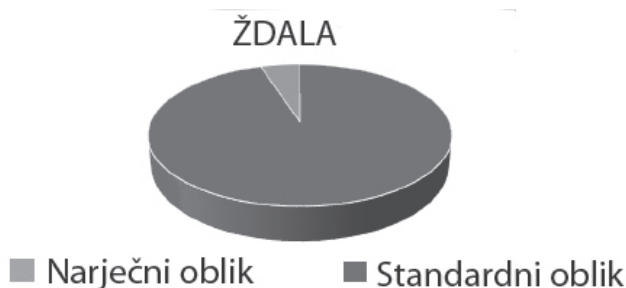
Djeca *kajkavci* u ovoj su projektnoj aktivnosti bila “važna” jer su razumjela i znala o čemu govorimo. Oni su se djeci koja nisu razumjela trudili objasniti o čemu se radi, čak se i na kraju dana moglo čuti kako pojedinci ponavljaju neke

riječi i rečenice. Zanimljivo je bilo čuti stalno pjevušenje zagonetke: “Četri vuha, dva trbuha – vankuš!”.

Graf 3. Prikaz rezultata zastupljenosti kajkavskoga narječja i standardnoga hrvatskoga jezika kod ispitanika u Goli.

Gola je tradicionalno kajkavsko mjesto, no u današnje se vrijeme, baš kao i u Drnje, počelo naseljavati sve više stanovnika govornika standardnoga jezika. Naravno da uz to i ovdje postoji utjecaj medija i šire okoline, kako na roditelje tako i na djecu.

Graf 4. Prikaz rezultata zastupljenosti kajkavskoga narječja i standardnoga hrvatskoga jezika kod ispitanika u Ždali.

Kao što je već navedeno, mještani Ždali služe se hrvatskim standardnim jezikom. No u Ždali je u novije vrijeme doseljeno nekoliko obitelji iz obližnjih kajkavskih sela, tako da njihova djeca nose kajkavski dijalekt u vrtiće i škole. Također, vrtić i školu u Ždali pohađaju i djeca iz Pepelare (Novačke) gdje je dijalekt kajkavski.

3. ZAKLJUČAK

Cilj je ovoga rada bio istražiti i ustanoviti razumiju li djeca u potpunosti kajkavski izričaj te koriste li se njime u komunikaciji. Htjelo se također djeci

osvijestiti različitost kajkavskoga i standardnoga hrvatskoga jezika, te ukazati na vrijednost zavičajnoga govora i izražavanja njime. Pojedina djeca iz Drnja nisu razumjela kajkavske riječi, a razloga za to je puno. Jedan od njih je taj što su Drnje počele naseljavati mlade obitelji iz različitih nekajkavskih gradova. Ždala se pak, iako je teritorijalno bliska Goli, ne smatra kajkavskim mjestom. Jedino su se Golčani u ovoj projektnoj aktivnosti pokazali kao većinski kajkavci (jer oni najviše, tj. najbolje njeguju zavičajni govor). Može se zaključiti da na dječje razumijevanje i korištenje kajkavskoga izričaja utječu različite individualne i sociolingvističke okolnosti. Djeca u razgovoru pokazuju dobro razumijevanje kajkavskoga izričaja, no u vlastitom se govoru manje njime koriste, posebno djeca iz Drnja te, očekivano, iz Ždale. Ipak, sva su djeca koja su bila uključena u opisanu projektnu aktivnost pokazala veliko zanimanje za kajkavske riječi, kajkavski govor i za mogućnosti drukčijeg izražavanja istoga smisla. Time je u konačnici i ostvaren cilj ove projektne aktivnosti, a to je osvješćivanje posebnosti i vrijednosti govora zavičajnim idiomom te općenito osvješćivanje različitih načina govornoga izražavanja – kajkavskim i standardnim hrvatskim jezikom. Projektno se poučavanje tako pokazalo vrlo uspješnim, djeci bliskim, neposrednim i zanimljivim.

Ovom su projektnom aktivnošću djeca obogatila svoje jezično znanje i jezičnu osviještenost.

LITERATURA

Čudina-Obradović, M., Brajković, S. (2009). *Integrirano poučavanje*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.

Dijalektologija hrvatskog jezika. <https://ziciglar.files.wordpress.com/2010/03/kajkartal.jpg> (18. 06. 2018.)

Jurčević Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Janaček-Kučinić, S. (1985). *Zemlje podravske glas*. Đurđevac: SIZ za kulturu i informiranje općine Đurđevac i Skupština općine Đurđevac.

Lončarić, M. (2005). *Kajkaviana & Alia: ogledi o kajkavskim i drugim hrvatskim govorima*. Zagreb: Institut za jezik i jezikoslovlje. Zrinski d.d., Čakovec.

Lončarić, M. (1990). *Kaj – jučer i danas: ogledi o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini*. Čakovec: Tiskarsko-izdavački zavod „Zrinski“.

Maresić, J. (2011). Podravski kajkavski dijalekt. *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 2011. 37/2. str. 451 – 466. Preuzeto (20. 06. 2018.) sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=124959

Menac-Mihalić, M., Celinić, A. (2012). *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije*. Zagreb: Knjigra d. o. o.

Pavličević-Franić, D. (2006). Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*. 2006. 1/1. str. 1-14. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/10362> (26. 08. 2018.)

Petrović Sočo, B. (2009). *Projekti i "projekti" u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Majtaž, D., Vujičić, L. *Interdisciplinarni pristup učenju - put ka kvalitetnijem obrazovanju djeteta*. 197 – 205. Rijeka: Grafika Zambelli, Učiteljski fakultet sveučilišta u Rijeci.

Težak, S. (1997). Dijalekti i književni jezik. *Hrvatski dijalektološki zbornik*. 1997. 10/3. str. 9-26. Preuzeto (28. 08. 2018.) s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=288009

Topolovčan, T., Rajić, V., Matijević, M. (2017). *Konstruktivistička nastava: Teorija i empirijska istraživanja*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Turković, I. (1996). *Praćenje, vrjednovanje i ocjenjivanje učenika u praktičnoj nastavi*. Zagreb: Otvoreno sveučilište.

Turza-Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi hrvatskoga jezika: prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec: Matica hrvatska, ogranak Čakovec.

Vignjević, J. (2012). *Škola i sociolingvistički aktivizam*. Halilović, S. Bosanskohercegovački slavistički kongres: zbornik radova, knjiga 1. Sarajevo: Slavistički komitet. 2012. str. 675-685.

THE SUB-DIALECTS OF THE PODRAVINA DIALECT - PROJECT ACTIVITY IN KINDERGARTENS

By Mirna Mehkek, Gola

Summary

The Croatian language has three dialects - the Štokavian, the Kajkavian, and the Čakavian. All the dialects, including the Kajkavian, are a dynamic language phenomenon undergoing constant changes. Nowadays, due to the huge influence of media and technology, dialectal language characteristics are altered or disappear altogether. However, the Kajkavian dialect is present in everyday communication, it is learned by children as a first language, whereas in kindergarten and school the children are systematically faced with the Croatian standard language. In our project activity conducted in three kindergartens in Podravina we wanted to deduct to what extent were the children from the Kajkavian region aware of the distinctiveness of their speech and its relation to the Croatian standard language.

The project in this case is a method of learning while being connected with everyday life, and a learning based on questioning, searching for answers and solving problems. It is a learning method where the participants are fully integrated, thus providing the best results. The paper describes project activity with the main topic being the Kajkavian sub-dialect in Podravina. The project activity was conducted at the beginning of 2018 in kindergartens in Podravina, or, more specifically, in Drnje, Gola and Ždala, involving some thirty children.

The Kajkavian dialect and the Podravina sub-dialects are described in the paper. The project history is also presented, as well as the project activities that were carried out and the goals, the data subject specimen, instruments applied, procedures, and project activity results. On basis of data analysis, it was discovered that children from Drnje equally use the standard Croatian language and the dialect, children from Gola preferably use the dialect, whereas the Ždala children prefer the standard Croatian language.

Key words: Kajkavian dialect; Podravina sub-dialects; kindergarten project activity

(Prijevod: autorica)